

**Disputatio inauguralis medica de morbis endemiis ... / sub praesidio ...
Christiani Johannis Lange ... publice ventilandam ... M DC XCIV ... exhibet
Samuel Veielius.**

Contributors

Lange, Christian Johann, 1655-1701.
Veiel, Samuel, active 1692-1694.

Publication/Creation

Lipsiae : Typis Christoph. Fleischeri, [1694]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/x8c2k3ar>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

**wellcome
collection**

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

DISPUTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE

MORBIS ENDEMIIS,

Quam

INDULTU GRATIOSISSIMÆ FACULTATIS MEDICÆ

In

ALMA PHILTREA

SUB PRÆSIDIO

VIRI

Nobilissimi, Excellentissimi & Experientissimi

DOMINI

CHRISTIANI JOHANNIS *Ränge* /

Phil. & Med. Doctoris, atq; Facult. Med.

Affessoris Gravissimi,

Patroni atque Studiorum Promotoris Suspiciendi,

PRO LICENTIA

Summos in Medicina Honores & Privilegia Doctoralia capeffendi,
Publice ventilandam.

Die XIII Junij, A. C. M. DC. XCIV.

H. L. Q. C.

exhibet.

SAMUEL VEIELIUS, Ulmenfis.

LIPSIÆ, Typis CHRISTOPH. FLEISCHERI.

DISPUTATIO IN HONOREM AL. MEDICAE

DE

MORBIS

ENDERMIS.

AVCTORE

INDUSTRIOSISSIMO FACULTATIS MEDICAE

ALMA PHYLIAE

MDCCCXXXV

DOMINI

CHRISTIANI JOHANNIS

Phil. & Med. Doctoris, ac; Facult. Med.

Almae Phyliae

PRO LICENTIA

sumendo in Medicinae honore et in Regia Doctoratus appellandi

DAVIDE A. C. M. D. C. X. V.

1835

SAMUELE VETTELIS, Cilmensis

LIVIAE T. CHRISTOPH. FLEISCHNER

DEO.
TRIN-UNI.
PATRI.
SOSPITATORI.
MODERATORI.
TER. OPTIMO. TER. MAXIMO.
GRATIAS. IMMORTALES. PRO. TOT.
BENEFICIIS.
DEVOTISSIME. AGIT.

PATRIÆ.
ÆSTUMATISSIMÆ.
FELICIA. QVÆVIS.
CALIDIS. VOTIS. ADPRECATUR.
ET. OFFICIA. QVALIACUNQVE.
OBSEQVIOSE. DEFERT,

PARENTI. DILECTISSIMO.

VIRO. MAXIME. REVERENDO.

DOMINO.

ELIÆ. VEIELIO.

DOCTORI. THEOLOGO.

DE. ECCLESIA. ET. SCHOLA.

PATRIA.

BENE. MERITO. ET. MERENTI.

PRO. TANTIS. IN. STUDIA.

PER. SEPTENNIIUM. ACADEMICUM. IMPENSIS.

HANC. DISSERTATIONEM.

INAUGURALEM.

IN. TESSERAM. ANIMI. GRATISSIMI.

PIGNORIS. LOCO.

FILIALI. OBSERVANTIA. DICAT.

ET. OMNIS. GENERIS. PROSPERITATEM.

EX. INTIMO. CORDIS. COMPRECATUR.

FILIUS. OBSEQUESTISSIMUS.

SAMUEL. VEIELIUS.

PRÆFATIO.

Si ægros inter se conferamus, constabit luculenter, plurimos eorum plane dissimilibus laborare morbis, interdum tamen non paucos etiam simili vel eodem affligi malo. Id morborum genus *Hippocrates* olim dixit *σποράδες νόσος*, h. e. *sporios*, opposuitque τοῖς κοινοῖς seu communibus. a) Communium autem duas iterum classes constituit, b) quarum una complectitur ἐπιχωρίως i. e. morbos regioni cuidam peculiare atque vernaculos, altera παγκοίνως sive omnibus communes, vel etiam ἐπιδημίας sive populares, quos peculiariter VII. Libris exposuit. c) Eandem rem, saltem vocibus quibusdam mutatis, *Galenus* quoque tradidit, d) siquidem κοινοὶ *Hippocratis*, ipsi etiam πάγκοινοὶ ἢ πάνδημοὶ vocantur, ἐπιχώριοι autem ἐνδημοὶ ἢ ἐνδήμιοι, sed σποράδες & ἐπιδημιοὶ significationem retinuerunt antiquam. e)

A 3

Secuti

a) In Libro de Victu acutorum Sect. III. Edit. Lind. Tom. II. Op. p. 270. b) in Tract. de Aere Aquis & Locis Tom. I. p. 331. c) Tom. I. p. 653. seqq. d) Comment. I. in Libr. de Victu acutor. Aphor. 9. e) Conf. *Gorraei desin. Med.* p. 148.

Secuti postmodum plures sunt Galenum, græcisque terminis in Latinum versis, dixere morbos Sporadicos, Pandemios, Endemios & Epidemios.

f) Missis jam reliquis, è genere communium hac vice mihi *Endemios* selegi, ut thema suppeditarent Disputationis Inauguralis haud ignobile.

Quandoquidem vero hujus materiæ dignitas prolixam postulare tractationem videtur, quam tamen instituti mei ratio non permittit; Veniam L. B. mihi dabit, ut spero, si loco Speciminis è multis pauca saltem recenseam, qualia forte obviam venerunt. Ita vero me geram in sequentibus, ut Capite primo Naturam & Varietatem Morborum Endemiorum proferam; Secundo Causas illorum examinem; Tertio denique Curandi rationem adjiciam.

Cui meo conatui, ut infinitâ suâ Gratiâ clementissime adesse ac præesse velit Æternum Numen, humillimis supplicibusque oro ac obtestor precibus, quo cuncta cedant in Sui Divini Nominis Gloriam, proximique salutem.

CAPUT

f) Videatur Fernelius de abdit. rer. caus. L. II. c. II. & Sennert. Instit. Medic. Lib. II. Part. I. cap. 9.

CAPUT I.

De Natura & Varietate Morborum Endemiorum.

§. I.

QVos vulgo Endemios vel Endemicos, aut etiam Vernaculos, Patriosve aut Nationales vel Regionales atque Gentilitios vocant, morbi sunt certæ cuidam Regioni admodum familiares, ita ut incolarum plures iis affligantur, & quidem ob causam Communem & Indigenam.

§. 2. Nimirum Tria sunt requisita ut morbus dicatur *Endemius*. Primum est ratione Subjecti, ut multos in eadem urbe vel regione afficiat: alterum ratione Causæ, ut ortum suum habeat à causa quâdam communi, & quidem non aliunde illata, sed innata: tertium ratione Durationis, ut malum illud perpetuum sit, aut certe diuturnum, ita ut ad plures annos extendatur.

§. 3. Convenit enim in illo morbus *Epidemicus* cum *Endemio*, quod in utroque plures simul eodem corripiantur malo; ast in hoc differunt, quod *Epidemicus* à Causa quadam alienigena & adventitia producat, & quidem ad tempus saltem determinatum: *Endemicus* à Causa patria & indigena. Ubi tamen notandum est, Causam Endemiorum quandoque fuisse adventitiam ab initio, postmodum vero ubi per plures annos in eodem loco fixa permanet, indigenis non immerito annumerari; ad quem modum advenæ in ordinem civium recipiuntur, quando in urbe aliqua sedem fixam sibi elegerunt, non æque illi, qui certis saltem diebus mensibusve inibi commorantur peregrinatores.

§. 4. Res in Exemplis clarissima erit. Et quandoqui-

doquidem in tanta multitudine facilis contingit confusio, meum erit, potiora & notatu digniora tantum recensere hac vice; ita tamen ut Primo loco nominem Affectus Capitis Collique Endemicos: Secundo Pectoris: Tertio Abdominis: Quarto Artuum: ac denique Quinto Totius Corporis, internos externosque.

§. 5. Quod I. ad Capitis Affectus. Inter eos notissima se sistit *Plica Polonica*, sive horridum intricatumque capillitium, cujus Descriptionem, Ortum & Progressum satis docet Epistola *D. Laurentii Starnigeli*, Rectoris Academiae Zamosciensis, ad Professores Academiae Patavinæ Medicos, A. 1599. data. g) Nimirum inter Ungariam & Pocutium, provinciam regni Poloniae, primum A.C. 1287. * istiusmodi Cirrhi observabantur; paulo post per totum regnum Poloniae divagatum est idem malum. Russos itaque, Ungaros Polonosque ab initio, deinceps & alios vicinos longiusque remotosprehendit. b)

§. 6. Oculorum vitia, *Ophtalmia*, *Hebetudo visus*, & *Cæcitas* frequentissima sunt in Maltha, i) item in Ægypto & Cairo præcipuè k) ubi æstivo tempore vix decimus quisque immunis est à tali ægritudine. Similiter & inter Armenos in Erzero, l) ut & in Indiis, ita ut etiam inter navigandum versus Amboynam, Bandam & Moluccas visu non pauci priventur. m)

§. 7. Peculiaris morbus Peruvianis est, potissimum circa Portum veterem, faciem enormiter deturpans: Solent enim excrescentiæ quædam rubicundæ indolentes
ad

g) *Vid. Sennert. Praxis L. V. P. III. Sect. II. cap. 9.* * *M. N. C. D. I. A. VI. Obs. 138.* h) *Jo. Sobcnck. Lib. I. Obs. Med. fol. 6.* i) *Thevenot. Itin. Or. Part. I. L. I. c. 5.* k) *Id. P. I. L. II. c. 80.* l) *Tavernier Itin. Part. I. L. I. cap. 2.* m) *Jac. Bontius Lib. II. Hist. Nat. & Med. cap. 16.*

ad magnitudinem nucis juglandis, sicuti reliquo in corpore ita inprimis circa frontem, nasum, genas mentumque prorumpere; atque illæ non solum incolis, sed & advenis infensæ sunt admodum. (n)

§. 8. *Struma* sive Tumores glandularum insignes in Collo, pluribus accidunt gentibus. Asiaticis nempe in Regno Boutan & Tipra; o) Europæis in Hispania, p) Italia, scil. in quâdam agri Bergomensis parte, q) & oppido Fabriano, r) ut & montium Pirenæorum Alpiumque accolis, & qui Stiriam Carinthiamque inhabitant; s) ac denique Tingœsis in Moscovia. t)

§. 9. E Pectoris morbis II. nominandis, *Phtbisis* se offert, sive Pulmonum Ulcus, frequens in Anglia*, ita ut plures incolarum gregatim regiones Gallix australes peccant, aut ad minimum è fumosis urbibus in villas confugiant, aëris liberioris captandi ergo: u) Idem malum Lusitanis Endemicum asserit *Fernelius l. c.* Præ cæteris autem videtur nostris in terris quasi domesticum atque proprium iis, qui mineralia è fodinis eruunt funduntque; w) quippe quibus pulmones non modo exulcerantur, sed & desiccantur quandoque, non aliter ac si in fumo suspensi aliquandiu fuerint. x)

§ 10. *Pleuritis* etiam sive Inflammatio thoracis

B

cum

n) Hoc in se ipso expertus testatur Hier. Benzo Lib. III. Part. VI. Americ. p. 50. & ex eo fortassis Jo. Lud. Gottfried in Hist. Antipod. p. 87. o) Tavern. P. II. Lib. III. cap. 15. & 16. p) Fernel. de abd. rer. caus. L. II. cap. 2. q) Hier. Fabr. ab Aquap. P. I. c. 42. r) Horat. Augenius de Febr. L. VI. c. 5. s) Ortelius ad Tab. 92. it. Furerus Itin. p. 117. t) Appendix. ad Belgar. Navigat. Boreal. III. p. 64. in T. I. Nov. Belg. * Gvarencier de Angl. flag. passim. u) Willisius in Pharmac. Rat. Sect. I. cap. 6. w) Paracelsus Op. T. I. p. 643. & seqq. x) Schenck in Epist. Barth. Cent. IV. Ep. 72.

cum febre tussique, quibusdam in locis Endemia deprehenditur, quamvis alias Epidemica frequentius esse soleat. Ita enim in nova Hispania y) Mexicani maxime huic affectui sunt obnoxii, ut plures eo jugulentur: sive aeris vitio, seu pravæ consuetudinis culpa, prout inferius declarabo.

§. II. Sed III. Abdominis morbi quoque notari merentur. Qui circa lacum Thrasimenum habitant in Italia, Tumores patiuntur vel *Hepatis*, vel *Lienis*, vel reliquarum partium naturalium. z) In Indiis autem *Oppilationes* illæ *hypochochriacæ* adeo frequentes sunt, ut inter morbos populares nulli magis dominantur, pluresque è medio tollant. a)

§. 12. Nec infrequentia inibi sunt Intestinorum vitia; *Colica* nempe, cujus quatuor species, sub quibus Vomitus etiam atque Cholera comprehenduntur, Portugalsibus Mordechindictas, recenset *Thevenot*: b) item Alvi fluxus, & *Dysenteria*. c)

§. 13. *Nephritis* autem, sive Inflammatio Renum dolorosa, ut & eorundem atque *Vesicæ Calculus* in Franconia* & Austria d) potius, cæterisque regionibus circa Danubium sitis e) grassantur, nec non in Italia, siquidem id ipsum de Civitate Anxur, quæ hodie Tarracina vocatur, aperte asserit *Augenius* loc. cit. Quid? quod & in vicina

Thurin-

y) Gottfried *Hist. Antip. Part. III. p. 608. & 610.* z) *Hor. Aug. de Febr. L. VI. c. 5.* a) *Gv. Pifo Hist. Nat. & Med. L. II. c. 6. Bontius L. II. c. 7. & 11.* b) *Itinerar. Part. III. Lib. II. c. 10.* c) *Pifo L. II. c. 9. & 12. Bont. L. II. c. 3. Lindschottus Ind. Or. Part. II. c. 34.* * *Libavius in Cist. Med. Hornungi Ep. 38.* d) *Job. Jac. Waldschmidt Instit. Medic. Rat. L. II. c. 2.* e) *Jo. Hisk. Cardilucius in offic. Sanit. cap. 143. p. 614.*

Thuringia Misniaque ipsâ sic satis frequentes occurrunt hujusmodi affectus, ita ut non tantum plerisque senibus familiares, sed & recens natis quandoque infensi deprehendantur.

§. 14. Huc etiam *Hernia* referendæ sunt, quæ itidem nationes quasdam præ aliis affligunt: & speciatim quidem *Sarcocele* sive *Hernia testicularum carnosâ* in Ægypto *f*) vulgaris est admodum, non minus quam *Hydrocele* sive scroti aquosus tumor; *g*) alias & in Narbonensi *b*) Gallia non rarus.

§. 15. Transeo ad IV. Classem morborum Endemicorum, qui artus potissimum afficiunt, ac inter eos primo loco *Arthritidem* nomino, sive articulorum dolores atque tumores in Podagra, Gonagra, Chiragra &c. perquam familiarem Rheni accolis, *i*) Austriacis, *k*) Hungaris, *l*) Neapolitanis *m*) aliisque vini quotidiano potui assuetis.

§. 16. Sed minus vulgare malum est, quod in oppido D. Thomæ ad littus Coromandel à *Lindschotto* *n*) annotatum legimus, incolas videlicet utriusque sexus pede alterutro nasci crasso, velut elephantis. Nec dubium est, quin in vicina Malabar similes deprehendantur homines, siquidem & in Cochin talem conspexit *Thevenot*. *o*)

§. 17. Ad Extremorum vitia referendi quoque sunt *Perniones*, sive Dolores, Tumores & Exulcerationes à

B 2

frigore

f) *Thevenot*. P. II. L. I. c. 9. g) *Id.* P. I. L. II. c. 80. h) *Fern.* l. c.

i) *M. N. C. D. I. A. II. Obs.* 39. Jo. *Dolæus* *Encyclop. M. Th.* Pr. L. III. c. 14. §. 10. k) *Gregor Horstius* *Append. ad L.*

II. P. II. Tr. de *Scorb.* Sect. I. §. 5. l) *M. N. C. D. I. A. II. Obs.* 28. *Dolæus* l. c. m) *M. N. C. D. I. A. VI. Obs.* 138. n)

Ind. Orient. T. II. cap. 15. & ex eo *Adam. Olearius* *Comment.* in *Mandelslob* *Itiner. Orient.* L. III. p. 196. o) *Part.*

III. Lib. II. cap. 1.

frigore contractæ, Zonam frigidam inhabitantibus solennes, ita ut in Russia *p*) non rarum sit, digitos manuum pedumque, aures ac nasum ab aëris ista inclementia tolli.

§. 18. Superest ut V. Morbos Totius etiam attingam, è quibus febrium varia genera prolixè recensere possem, sed ea lubens prætereo brevitatis amans. Et hæreo certè, an non *Pestis* ipsa dici queat Turcis in Cairo & Byzantio *q*) Endemia, quanquam id contra *Herculem Saxoniam* strenuè impugnet *Sennertus*: *r*) Quid enim impedit, quo minus morbus aliis Endemius, aliis Epidemicus etiam sit?

§. 19. Recensendus hoc in loco etiam videtur Sudor Anglicus, quem pro Endemio habet *Willis*, *s*) eumque ortum affirmat An. 1485. circa initium mensis Augusti, durasse usque ad finem Octobris, post spatium 66. annorum quater rediisse, videlicet A. 1506. 1507. 1528. 1551. & vix unquam ultra sex menses desævuisse, atque hoc seculo currente non amplius conspici. Verum ex ipsa hujus morbi descriptione *t*) satis apparet, potius Epidemicis, quam Endemiis eum esse annumerandum. Nam & *Hippocrati* jam olim nota *u*) atque ab eodem Epidemicis annumerata fuit febris sudatoria, quam ὑδρωπυρετον nonnulli dixerunt. *x*) Et inter alios testatur *Fernelius*, eandem Luem in omnem inferiorem Germaniam, Galliam Belgiumque pervagatam similiter. *y*)

§. 20. Ejusdem conditionis est morbus Hungaricus,

p) *Ad. Olear. Itin. Persic. Lib. III. c. 2.* *q*) *Hercules Saxonia Lib. de Phœnigmis Sect. II. cap. 1. & 2.* *r*) *Instit. Med. L. II. P. I. c. 11. & de Febr. L. IV. c. 1.* *s*) *Pharm. Rat. P. I. Sect. V. c. 3.* *t*) *Sennert. de Febr. L. IV. c. 15.* *u*) *Hipp. in Prædict. l. 7. & Coac. Prænot. IV.* *x*) *Fernel. L. II. c. 11. de Abd. rer. caus. p. 198.* *y*) *Id. c. 12. p. 213.*

cus, quem Ann. 1566. maximè observarunt, a) scil. in Hungarica Maximiliani secundi expeditione contra Turcam. Certe ista febris pestilentis species ab eo tempore sæpius aliis etiam in locis grassata est Epidemicè, e. g. in tractu Württembergico A. 1611. & 1620. b) & Ingolstadii A. 1632. 1633. & 1634. quo tandem in ipsam atrocissimam pestem conversa est. c)

§. 21. De cætero *Febres Ardentès* omnis generis in Indiis d) esse quotidianas non miror. *Purpuratas* autem hic Lipsiæ pro Endemiis haberi, quid obstat, cum ab A. C. 1652. & quod excurrit, e) quo primum apparuerunt, plures quotannis, præcipue puerperas affligant vel etiam è medio tollant.

§. 22. Est autem *Scorbutus*, quem in Purpura communiter accusant, regionibus septentrionalibus f) maris Balthici accolis, iisque qui Germanico adjacent Oceano, Flandriæ, Brabantia, Zelandia, Hollandia, Frisia, Dania, Norvvegia, Svecia, Curlandia, g) Pomerania, Westphalia finitimisq; populis malum Endemium & vernaculum, imo & hodie in Misnia, Bohemia, Moravia, Silesia, Borussia, Hasliaque non raro reperitur.

§. 23. Affinis huic malo est *Lues Indica*, quæ *Miã* a Brasilianis appellatur: b) Asiaticis, i) Afris k), & Americanis

B 3

a) Senn. de Febr. L. IV. c. 14. b) Gabelchoverus Cent. V. obs. Cur. I. II. & seqq. c) Höferus Herc. Medic. L. VI. cap. 2. d) Lintsch. Ind. Or. II. c. 34. e) Welschii Diff. de novo Puerperar. morbo ipsis dicto der Friesel. f) Sennert. Pr. L. III. P. V. Sect. II. c. 1. g) Rosin. Lentilius Mercur. Curl. h) Pison Hist. Nat. L. II. c. 16. i) In China Lintsch. Ind. Or. P. IV. p. 67. Insula Amboyna & Moluccis Bont. H. N. L. II. c. 19. Java majore Franc. Draco Addit. I. ad P. VIII. Americ. p. 18. Goa, Mindelst. Itin. Or. L. II. c. 5. it. Lintsch. Ind. Or. P. II. c. 34. in Persia, ubi peculiari nomine Schemet Kaschi ab urbe

canis l) indigena. Inde vero ab Hispanis militibus m) cum Christophoro Columbo ex India occidentali redeuntibus A. 1493. vel 1494. in Europam allata est. Cum enim eo tempore Carolus VIII. Galliarum Rex Neapolin obsideret, in qua stipendia faciebant milites jam dicti, ob annonæ caritatem, gentem inutilem, scorta ab illis infecta, & formosissima quidem, clam ex urbe expulerunt, ut corrumperent hostem, atq; ita factum est, ut infrenes juvenes cum iis coeuntes simili afficerentur malo; cui postmodum *Neapolitani* nomen; à Gallis autem cum in Germaniam disseminaretur, morbus eodem jure *Gallicus* dictus fuit.

§. 24. Non dissimilis *Arabum* est *Lepra*, Græcis *Elephantiasis* dicta, de qua *Lucret.* L. VI.

*Est Elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur, Ægypto in media, neque præterea unquam.*

Verum transit & hoc malum ad Italos temporibus Pompeji Magni, uti testatur Plinius: n) postmodum o) ad Hispanos quoque ac Gallos, p) imò & Germanos: q) quamquam his nostris in terris tantos progressus non faciat, ut

urbe Kaschan dicitur; Olear. Itin. Pers. L. V. c. 7. k) In Congo, ubi Chitangas appellatur, August. Cassiodorus. Descr. Cong. L. II. c. 7. l) in Florida, Americ. P. II. Tab. 20. Puna & Portu Vcteri, Americ. P. VI. c. 19. m) Nic. Monardus Simplic. Medicam. Hist. Cap. XX. Gabriel Fallopius Tr. de Morb. Gallic. c. 1. n) Nat. Hist. L. XXVI. c. 1. o) Pareus Chirurg. L. XIX. c. 6. p) In plerisque enim Vasconia locis præcipue apud Bigerrones & Benearnenses frequentissimum esse scribit Merula Cosm. P. II. L. III. c. 38. p. 446. q) suo tempore Endemium & peculiarem Germaniæ morbum asserit Roder. à Fonseca T. I. Consult. 66. & Bavariis potissimum infensum testatur Jo. Joack. Becherus in Pbyfic. subterr. L. I. Sect. V. c. 1. n. 34.

ut in Africa, r) vel etiam in Indiis, s) & speciatim in Java. t)

§. 25. Vermes autem nasci in corporis partibus carnofis quasdam apud gentes rarum non est. Eos Arabes, præcipuè Avicenna, *Venam Medinensem* Arabiae appellarunt, scil. quod plurimum quidem generetur in Medina, quanquam etiam in terra Corasceni & Ægypto multiplicetur. u) Hodie non minus in Insula Ormo, w) it. in Gamron, x) & Laar, y) apud Persas notantur: imo & apud Afros in Gvinea, z) potissimum castello Naffovia. a) Rectius proinde *Dracunculos* nominabimus, quod Vermium genus aliis etiam in animalibus plantisque observatur. b)

§. 26. Magis adhuc periculosus est *serpentum & Viperarum morsus*. Quanquam enim omnibus eadem non sit virulentia, c) quod de Melitensibus, à S. Pauli naufragio innoxiiis, d) perhibetur; nutrit tamen illos humani generis hostes hinc inde tellus, e) ita ut præter Asiam, f) Afri-

r) *Pareus* l. c. s) *Est Impetiginis Indicæ species, quam Incolæ Courap indigitant, quæque sæpius in Elephantiasin transit.* Bont. H. N. & M. L. II. c. 17. t) *Dissert. Epistolic. Jo. Chr. Menzelii ad Cleyer sub Præs. B. Albini de Elephantiasin Javae nova.* u) *Avic. L. III. Fen. III. Tr. II. c. 21.* w) *Lindsch. Ind. Or. T. II. c. 6. p. 28. 29.* x) *Theven. P. II. l. III. c. 5. p. 200.* y) *Id. l. cit. cap. 4. p. 193. it. Mandelsl. Itin. Or. L. I. c. 6.* z) *Geo. Hier. Velschius Exercit. de Vena Medin. c. 1. p. 39. & cap. 12. p. 314. seqq.* a) *Sam. Braun Ind. Or. T. I. App. Itin. 3. p. 25. & 33.* b) *Velsch. l. cit. cap. 5. p. 134. seq.* c) *Dapper. Descr. Afric. p. 351. Amer. L. II. c. 16. Velsch. de Ven. Med. c. 8. p. 215.* d) *Id. l. c. & Thev. P. I. L. I. c. 5.* e) *Viperæ inveniuntur in Asia, it. in Indiis, Hispania Italia &c. Jo. Jonstonus H. N. de Serp. L. I. Tit. II. cap. 1. artic. 1.* f) *Thev. P. III. L. II. c. 9. Mandelsl. L. I. c. 17. Robert. Knox. Descr. Ceyl. L. III. c. 11. O. Dapp. Descr. Assyr. p. 210.*

Africam, g) & Americam, b) Europa i) quoque nostra iisdem non careat.

§. 27. Et quemadmodum k) Amyclas in Italia delectas à serpentibus, ita late desertam regionem citra Cynamolgos Æthiopas, à *scorpionibus* & *solpugis*, extincta gente, narrat *Plinius*, l) *scorpionem* vero dirum animal Africæ, m) in Italiam sæpius quæstus causa illatum à *Psyllis*, ibidem deprehendi quidem, attamen rariorem ac fere innocuum, sed intra Siculi cœli regionem vivere nequivisse. n) his temporibus notatur etiam in Asia, scilicet *Amadabat*, & potissimum in India, Java majore, nec non in Persia, o) imprimis circa urbem *Kaschan*, satis frequens ac perniciosus.

§. 28. Eodem hoc in loco *Tarantulas* quoque observare licet, p) quæ aliàs in Sicilia, Italia, Calabria, & Apulia,

g) *Ind. Or. T. I. c. 10. O. Dapp. l. c. In Africa præaltas induunt ocreas agricolæ, ne à serpentibus, qui ibi copiosi, appetantur. Jonst. de Serp. L. I. Tit. I. p. 6. sic in Numidia morsibus eorum venenosis quotannis plurimos mori, ex Leone Afric. refert idem l. c. h) in Batavia nova O Dapp. Descr. Amer. L. II. c. 3. i) in Hispania; Ita enim quedam ejus Insula ob serpentum frequentiam Ophiusa sive Colubraria dicta, inhabitabilis facta est, referente Plin. H. N. L. III. c. 5. In Gallia quoque occurrere concludi potest ex experim. D. Charas, quæ recens. in Act. Philos. Angl. mens. Dec. 1669. in Italia; Thessalia enim in tantum abundat serpentibus, ut nisi à ciconiis vorarentur, incolas sedibus pellerent. It. in Lombard. & agro Ferrar. multæ species inveniuntur test. Scalig. Jonst. l. c. in Helvetia; it. in locis Septentr. ib. & speciatim in Norwegia visi sunt ab Olao Magno. Jonst. L. I. T. II. c. 1. p. 23. k) Cives Oppidi S. Viti in monte Apulie Gargano alio migrare coegerunt serpentes, ut ap. Leandr. leg. Jonst. H. N. de Serp. L. I. Tit. I. p. 6. l) Nat. Hist. L. VIII. c. 29. m) Id. L. V. c. 7. n) Id. L. XI. c. 25. o) O. Dapp. Descr. Ind. p. 239. p) Olear. Itin. Pers. L. IV. c. 35. p. 495.*

pulia, (q) potissimum prope Tarentum, unde nomen suum fortitæ sunt, valde sæviunt: ita ut ab earum puncturis varii atque mirabiles effectus producantur, in aliis cursus continuus, in aliis ploratus, clamores, in quibusdam somnus profundior, r) item in aliis saltationes aliaque delirantis Phantasiæ genera. s)

§. 29. Denique *animalcula pulicibus* non dissimilia commemoranda veniunt, quæ Americæ incolas pariter atque advenas mire vexant. In Hispaniola nominantur *Nigua*, Brasilianis *Can*, vel etiam *Attun'*, aut *Tunga*, à Lusitanis *Bicchios*. Vivunt autem illa in pulvere & sordibus, unde proficientes sub ungvibus manuum pedumve se occultant, atque carni ulterius insinuant, sanguinemque asugunt, in principio quidem sine manifesto doloris sensu, tum vero pruriginem excitant non levem, ac nisi confestim educantur, pisi magnitudinem acquirunt, summoque cum dolore extrahuntur. Imò si nimium increverit malum, membra rescindere oportet affecta, quod & primum advenientibus Hispanis, utpote hujus rei tam periculosa tum temporis adhuc ignaris accidit, & etiam hodie Numidiis, Hispanorum mancipiis, cum nudis pedibus communiter incedant, omni die contingit. t)

§. 30. Sufficiant hæc; quanquam longe plurima hic commemorari possent exempla: nam & pauca modo recensita intentioni meæ satisfacere videntur, cum in animo habeam non investigare numerum Endemiorum, qui hætenus observati fuerunt, sed Naturam potius, Causasque illorum, de quibus in Capite sequenti.

C

CAPUT

q) *Id. l. c. p. 496.* r) *Ibid.* s) *Athanas. Kircherus Art. Magnet. L. III. P. VIII. c. 2.* t) *Americ. Part. III. cap. 31. P. IV. sive Benzo L. I. Novæ orb. nov. Hist. c. 29. p. 133. seqq. & Dionysius Carli Missionar. Descr. Memorab. Itin. sui L. I. c. 5. ut & Pison. N. & M. L. V. c. 12.*

CAPUT II. *De Causis Endemiorum.*

§. I.

Si quis primo loco in *Plica Polonica* Causam inquirere, eosque, qui ex Natione illa de hoc affectu scripserunt, consulere velit, vix aliam notabit allegari, præter potum Aquarum *a)* fluviatilium, ob glutinosam ac tenacem materiam, quam vehunt, capillos ad hunc modum implificantium. Nam & exinde *Plica* videtur dicta *Weichsel-Bopf* / quod ex *Vistula* fluvio, (*Weichsel*) hujusque brachiis ad *Ruffiam rubram*, & *Pocutii* atque *Hungariæ* confinia extensis, originem duxerit; quanquam non diffitear, successu temporis id malum insigniter auctum esse, ac propagatum in liberos, vel per traducem, vel solius imaginatio- nis *b)* maternæ viribus.

§. 2. Aliæ sunt Causæ *Ophthalmiæ*, *Cæcitat*is, simi- liumque *Visus læsionum*. Etenim quod vulgo asserunt, excellens sensile lædit suum sensorium, id oculi maxime sentiunt, à candore nivis, arenæ, vel aquarum radios sola- res fortius reflectentium. Qui à nivibus occæcantur, ap- pellantur *Schneeblind* / quale quid non paucis cum *Jo. Ba- ptist. Tavernier* *c)* circa *Erzeron* iter facientibus contigit. Pariter à terra candida in *Insula Maltha* *d)* oculi continuo dolent plerisque, & in *Ægypto* *e)* cæci numerosissimi sunt, partim ob *Solis Ardorem*, partim ob *Sabuli* à vento elevati copiam. Nec dubium est, quin aspectus undarum ma- rinarum à *Solis fulgore* resplendentium navigantibus exi- stat

a) Videatur *Stanislaus Solsky* in *Geom. & Architecton. Pol. Occup.* 3. Sect. 2. *b)* *J. Abr. à Gebema* in literis ad *Corn. Bontekoë* de *Plic. Polon.* *c)* *Itin. Pers. Lib. I. c. 2.* *d)* *Theven. It. Or.* P. I. c. 5. *e)* *Id. P. II. c. 80.*

stat nocivus; quamvis & Victus ratio, scil. Oryzæ calidæ quotidianus esus, suam conferre symbolam queat, uti *Bontius f)* experientia edoctus asserit, ad quem modum equi largiore avenâ enutriti occæcantur frequentius, daß sie sich blind fressen.

§. 3. Unde vero Excrescentiæ illæ, quas Americani, præsertim in Portu Veteri, gestant copiosas in vultu ac reliquo corpore, non æque traditum ab Autoribus reperio. Satis probabile tamen videtur, nasci easdem per modum verrucarum ex impurioribus Aquis, siquidem defectu aquarum dulcium laborare hanc terram, & sæpe fœtentem asportari testatur *Benzo. g)*

§. 4. Ita etiam exploratum est certò, *Strumas* in Collo, quas vulgo *Bronhocelen* vocant, iis frequentius accidere, qui alpium *h)* puteos, similesque aquas ut sic dicam tartareas ac lapidescentes bibunt. Idem hoc malum Sudetum accolas in Silesia, in tractu Schmidebergen-si, pago *Steinseiffen* alibique non parum torfit, apud quos tamen jam fere desit, dum fontibus quibusdam, quos *Causam* ejus esse senserunt, nunc abstinent. *i)*

§. 5. Sed Aeris culpa nascitur *Phtbisis* & *Pulmonum contabescencia*, quotiescunque ab Exhalationibus & fuliginibus nocivis, * quas inspirant, inquinantur. Itaque Londini non rara sunt *Pulmonum ulcera* ob Lithanthracum *k)* usum: metallarii *l)* autem ab effluviis arsenicalibus, antimonialibus, mercurialibus, vitriolicis, alumi-

C 2 *no*sis

f) *Hist. Nat. & Med. L. II. c. 16. & L. I. Dial. 3.* g) *Americ. Tom. VI. cap. 18.* h) *Varenus Geogr. Gener. p. 202. Mercurialibus aquis præcipue id tribuit Jo. Langius L. I. Epist. 43.* i) *J. C. Becmannus Hist. Orb. Terr. Cap. IX. Sect. II. de Charact. Ext. gent.* * *Chr. Bennetus Tb. tab. Vestib. Cap. 7. p. 31.* k) *Becm. l. c. p. 357.* l) *Mengring. Diss. de morb. Metall.*

nosism similique aura pestilenti, si non enecentur subito, lenta nihilominus tabe paulatim consumuntur; prout vegetabilia quasi aduri cernimus in superficie terræ, si quæ mineralia in sinu suo abscondant. *m*)

§. 6. Diximus antehac oculorum vitia creberrime oriri ab arena in aërem elevata: nunc & illud adjiciendum est, lædi similiter Pulmones atque Pectus, si ejusmodi pulvis copiose inspiretur. Notum est alias in Arabia deserta locisque vicinis non raro homines etiam à vorticibus fabulosis obrui; *n*) quid mirum? si alibi *Vomicas pulmonum Peripneumoniam, Pleuritidemque* producat arenosus aer, quod in Nova Hispania, potissimum in urbe Mexico, notatum legimus, *o*) præsertim cum æstus ibidem intensior corpora desiccans, & Balneum frigidum intempestivum *p*) contribuant plurimum.

§. 7. Porro quæ sint *Causæ Obstructionum in Epate, Liene, Pancreate, Glandulis Mesaraicis, aliisque partibus,* non difficulter eruere licet, si modo advertamus, easdem fieri à tenaci crudoque Humore, cum sanguine arterioso ad viscera delato, inibique hærente atque impacto vel agglutinato. Visciditas autem illa vel in bile notatur, unde frequentius *Epatis scirrbi,* vel in sero, unde communiter *Glandularum reliquarum obstructions* fiunt. Itaque non modo alimentorum, Bilem Pituitamque augmentium vitio, sed & Climatis fervori, humores nimium inspissanti, adscribendum omnino est, quod adeo familiares Indis ejusmodi obstructions deprehendantur; inprimis cum potus Spirituum Ardentium, præcipuè maledicti *q*)
Arac,

m) Georg. Agricola de Re Metall. L. II. p. 26. & B. E. Löhneyß Part. I. der Bergordnung pag. 14. *n*) Dion. Carli Itin. L. II. c. 12. & 15. *o*) Gottfried Hist. Antip. Part. III. p. 608. *p*) Id. l. c. p. 610. *q*) Bontius L. II. c. 7.

Arac, quod Chinenſes admixtis Holothuriis r) omnino causticis parant, interiora fere adurat, ac erodat, ut non raro etiam *Dysenteria* hinc producat. s)

§. 8. Nihilo feliciores sunt, qui ad Æstum compescendum nimium abutuntur Refrigerantibus, uti sunt Melones, t) Cucumeres, u) Ficus Indicæ, atque similia; solet enim *Alvi Fluxus & Dysenteria* ut plurimum supervenire, nonnunquam & *Cholera*. x) Idem de *Colica Torminibusque ventris* judicandum: adde Mutationes Tempestatum quotidianas, y) hos atque plures alios generare morbos, siquidem & sub Æquatore, quam Zonam olim torridam prorsus inhabitabilem credebant, noctes satis frigidæ z) diurnum sequuntur æstum; unde aliter fieri non potest, quam ut corpora præ sudore pene diffluentia, si denudata inter dormiendum fuerint, à superveniente nocturno frigore a) alterentur insigniter, quando juxta *Horatium*: Matutina parum cautos jam frigora mordent.

§. 9. *Calculi & hinc oriundæ Inflammationis Renum* Causa, inter cæteras frequentior est potus vini minus laudabilis, materiam calceam cretaceamque vehentis, quod prope b) Danubium crescentibus magis est solenne quam Rhenanis. A vino autem oriri calculum, satis evincit, quod in Persia, ubi lege interdicitur vini potus, Calculus

C 3 lus

r) *Id. L. I. Dialog. 3.* s) *Id. L. II. c. 3.* t) *Olear. Itin. Pers. L. IV. c. 34.* u) *Bontius l. c.* x) *Piso L. II. c. 11.* y) *Linsch. Ind. Or. P. II. cap. 34.* z) *Josephus de Acosta in Americ. L. II. c. 9. & 10. è quo fortasse Linschot. Americ. P. IX. L. II. c. 9. & 10. Marggravius de Brasilia Cap. 7. p. 17.* a) *Piso L. II. c. 4.* b) *Cardiluc in Offic. San. Cap. 143. p. 614. id. fundo tribuit tartareo, siquidem ipsi compertum est, silices in Danubio repertos, ab aqua soloque ita dispositos, ut per calcinationem in veram convertantur calcem vivam, quod in Rbeno reperti etiam diutissime cremati minime præstant.*

lus atque Podagra vix ac ne vix quidem notentur, nisi quod Armeni c) quandoque illo affligantur, scilicet qui plus vini quam aquæ potant.

§. 10. Unde *Hernia* in Ægypto nascantur omnis generis, ad anguriæ magnitudinem & ultra, satis exposuit *Alpinus*. d) Quod enim in genere de Causis Endemiorum in Ægypto pronunciat, cum ibi plurimi malo victu utantur, aërisque inæqualitate & venere immoderata, mirum non esse, eos quoque in multos morbos incidere; id aptissime ad hoc genus *tumoris aquosi scirrhusive* optime applicari potest. Quid enim magis cacochymica reddere poterit corpora, quam cibus piscium salitorum semiputridus, Aquæ cœnosæ potus insatiabilis, etiam nocturnus ob æstum illius loci nimium. &c.

§. 11. De *Arthritide* fortassis nemo ambigit, eandem Endemicam fieri à potu Vini, & quidem fortioris; quod enim aquosius est, inflammationem adeo dolorosam non facile poterit excitare. Sed de ea modo dictum occasione Calculi.

§. 12. Quod ad Thomanos crassipedes, ut sic dicam, attinet, videtur verosimillimum, id vitium esse conformationis, adeoque non nisi hæreditario Jure, ut ita loquar, transire ad liberos. Vulgo equidem tradunt à maledictione illud profectum esse, cum sint posterii eorum, qui S. Thomam Apostolum interfecerint, sed fabulæ suspicionem habet, monente superius allegato *Becmanno*.

§. 13. Quomodo autem Frigus intensissimum, extincto Calore partium nativo, *Perniones* inferat, explicatione non indiget; siquidem ipsa etiam vita plurimum inde periclitatur. Ubi enim per plures menses ne quidem sol spectatur,

c) *Tavern. P. I. L. V. c. 15.* d) *de Medicin. Ægypt. L. I. c. 13. & 14. p. 23. & 26.*

tur, quod in Groenlandia, Nova Zembla & Spitsberga fieri solet, ibi certe necessum est, Aeris inclementiam prorsus intolerabilem fore, prout suo damno experti sunt, quibus loca illa visitare fuit volupe. e)

§. 14. Propero ad Morbos Totius: & circa *Pestem* quidem Ægypto familiarem velim notari, eam revera nasci, non ex fati, f) quod Turcæ statuunt, necessitate, sed ex Causis indigenis. Solet enim quotannis ineunte g) Septembri mense invadere populum, atque sævire tam diu, donec Junio sol in Cancri signum ingrediatur: vel quod probabilius, quando incrementum Nili paludosam corrigit putredinem, hoc namque tempore iterum desinit, teste ipso, quanquam hæsitante, *Prospero Alpino*. h) Interea grassatur æque lethifer morbus, quem *Demmuige* appellant, notante *Furero*, i) cujus non alia reddi potest causa, quam quod duo venti perniciosissimi certis temporibus exsurgant, quorum alter calidissimus Ostrabi nomine, alter Garbini, homines extingvant. Ecquis vero non dixerit Morbum Endemium? cujus Causæ manifestæ in Aere, Aquis, Locisque ipsis reperiuntur.

§. 15. Eodem jure *Febres Ardentes*, nostris in terris nonnunquam Epidemicæ, certis regionibus propriæ & Endemicæ sunt, quatenus, quæ nobis saltem aliquando ab injuria tempestatum accidit Causa Morbifica, ipsis perpetua est. Etenim qui loca inhabitant Fervidiora, non possunt non inflammari accedente levisimo errore, quoniam ab Æstu nimio, Bilis Humoresque reliqui necessario inspissantur & acuuntur. Præcæteris tamen hic allegari merentur Febres Tymorenses, k) quas patiuntur communiter,

e) *Ind. Or. P. III. p. 190. & seq. Rudolf. Capel. Descript. Septentrion. passim.* f) *Alp. de Med. Ægypt. L. I. c. 5.* g) *Id. c. 17.* h) *loc. o. cap. 18.* i) *Itiner. p. 20.* k) *Bontius H. N. & M. L. II. c. 15.*

niter, qui cædendarum Santali arborum gratia in Insulas Solor & Tymor navigant; nullus enim dubito, quin & ipse Odor Santali plurimum contribuat, facileque afficiat laborantes ac cædentes ligna duriora, æstuante Aere, siquidem non nisi decem circiter gradibus ab Æquatore versus meridiem sitæ sunt nominatæ Insulæ.

§. 16. De *Scorbuti* & hinc oriundæ *Purpure* Causis, non est ut plura verba faciam, siquidem in hoc fere omnes consentiunt, quod ex Acrium, Acidorum, Salforum aliorumque pravorum alimentorum abusu, id malum nascatur. Ita enim legimus passim in Historiis, navigantes in Indiam Orientalem & Americam, vel quæcunque loca disita, l) si Aqua destituantur dulci, Alimentisque laudabilibus, ilico infestari Scorbuto. Multiplicatur autem insigniter hoc malum per propagationem in liberos; nec imbecillis aquilam generat columba: in primis quando Mores etiam Parentum & prava vivendi Ratio, sive neglecta Diætæ Cura in Posterios insimul transferuntur.

§. 17. Magis id manifestum est in *Lue*, quam vocant *Veneream*. Etenim ab initio enata fuit procul dubio inter Gentes omnino brutales, per lasciviam inexplebilem, ad quam naturâ propendent, juvante Aromatum inibi crescentium usu immoderato. Transiit postea hoc morbi genus per Contagium ad alias etiam nationes, ubi promiscue alios quidem insontes, alios sua etiam culpa inficit.

§. 18. Verum *Elephantiasis* à victu illaudabili minusque consueto m) potius oriri videtur, atque ideo pauperes magis excruciat. Speciatim ab esu carnis esininae illam produci testantur *Galenus*, n) *Avicenna* o) & *Balloonius*;

l) *Amer. IX. Addit. pag. 16, 17. Ind. Or. P. III. p. 210. m) Alpin. de Med. Ægypt. L. I. c. 14. p. 25. b. n) Lib. I. de Facult. Aliment. o) Fen. III. IV, Tr. III. c. 1.*

nus; p) & novissime observavit *Hunerwolffius* q) senem plebejum continuato esu *Cricetorum* è terra effossorum abominabilem istam passionem expertum esse.

§. 19. De *Dracunculis* puto verosimillimum, eorum *Seminium* vel cum aquæ potu deglutiri, vel etiam insensibiliter per cutis poros admitti. Suppono tanquam notissimum, sub *Æquatore* r) aliisque in locis calidioribus aquas scaterere vermibus omnis generis, quatenus a radiis solaribus magis foventur & conservantur, quam in locis frigidioribus: quid impedit è sitientibus, dum aquam avidius hauriunt, inopinato assumi. Adde consuetudinem dormiendi solennem in aquis, s) nec deerit occasio, qua se insinuare *Dracunculi* poterunt in corpus.

§. 20. Quid præterea hominibus à prole istiusmodi verminosa mali accidat, prolixè jam declarare non vacat; nec opus est, ut in *Morsus Serpentum, Scorpionum & Tarantularum Ictus* inquiram sollicitè, cum ea omnia per se sint clara. Et quemadmodum nulla est herba, quæ non peculiare genus insectorum nutriat; ita nec male ad causas morborum *Endemiorum* refertur, si quæ terra singularia parit animalia, hominum sanitati adversa.

§. 21. Sed ut omnia in *summam* contraham, quæ in hoc capite dicta sunt de *Ortu Endemiorum*. Inscribitur ab *Hippocrate* Liber de *Aere, Aquis & Locis*, quo eandem hanc materiam pertractavit: nec mihi adeo erit difficile, ad enumeratas *Tres Classes*, tanquam potiores, cætera referre huc pertinentia.

§. 22. Nimirum *Primò Aëris* culpa producuntur *Ægriitudines* variæ, quatenus vel nimium æstuat, vel è con-

D

trario

p) *Lib. II. Ephem. p. 187.* q) *M. N. C. Dec. II. Ann. VIII. Obs. 16.*

r) *Americ. P. III. c. 4. Dionys. Carli L. I. c. 4. Piso H. N.*

L. II. 16. s) *Linsch. Ind. Or. P. II. cap. 6.*

trario nimium friget, vel etiam per vices utramque sustinet alterationem, sive mutationem quotidianam. Et hæc quidem sub Æquatore notari omnino meretur, quanquam interdum æstus ordinarie sit intensissimus, sub Tropicis calor itidem maximus furit, admittit tamen suas in anno vicissitudines: sed qui versus utrumque Polum magis declinant, frigore vehementissimo exanimantur pene. Itaque à quibus sol longissime abest, morbos patiuntur à frigore: quibus autem verticalis est, ii æstu potius laborant, aut etiam intemperie variâ, si æstum frigus excipiat subitaneum.

§. 23. Adhæc ab Exhalationibus Putridis, Fuliginosis, Virulentis, Arsenicalibus atque similibus aeris puritas nonnunquam depravatur; unde necessario alia erit conditio eorum, qui montes, alia qui valles, & paludosa inhabitant. Sed de his dicendum, ubi de locorum diversitate sermo erit.

§. 24. *Secundò Aquarum* culpâ nascuntur morbi, quotiescunque illæ à naturali statu declinant ob admixta varia heterogenea; uti sunt Sal, Bitumen, Effluvia putrida, Seminium Verminosum atque similia, qvalia fortassis aut fundus Putei, aut Fluminis Alveus suppeditat. Nocent autem sicuti externo usu, ita maxime usu interno pro potu ordinario.

§. 25. *Sed Tertio ipsius Loci* culpâ generantur Endemii, si terra vel nimium Humida ac paludosa, uti modo dictum, aut si Arenosa ac sitiens sit admodum: item si a Mineralium inibi nascentium admistione corrumpatur.

§. 26. Spectant ad hanc tertiam classem etiam incolarum vitia, damnumque ab Insectis certorum locorum illatum. Errores sane in victu, quibusdam gentibus

bus proprii, ad morborum productionem non parum conferunt. Dictum jam antehac fuit, quid Cibus valeat nimium Refrigerans, aut plus justo Aromatizatus, excessive Salitus, aut Incrassans admodum Crudusve ac semiputridus. Idem de Potu judicandum, non aquæ, cujus jam jam mentio facta est, sed vini, acrioris præcipue, atque spirituum ardentium.

§. 27. Nec minus improbanda est prava quorundam consuetudo, v. g. Balnei frigidi: aut intempestiva familiaritas in conversatione, unde Morbi Contagiosi maxime multiplicantur. Ne dicam infelici connubio mala hæreditaria derivari ad posteros.

§. 28. Denique *Locus Culpa* non caret, si abundet Insectis. Præterquam enim, quod generationi eorum commodum præbeat nidum, necessum est ut de convenienti pabulo iisdem prospiciat, quo conservari queant. Sed jam satis de Causis Endemiorum dicta arbitror, superest, ut de Cura quædam adhuc subjiciam.

CAPUT III. *De Cura Endemiorum.*

§. I.

ANtequam ad specialem curationem morborum superioris commemoratorum deveniam, non abs re fore arbitror, si quædam præmittam generaliora; præsertim cum manifestum sit, dependere hujusmodi affectus à causa quadam communi, quâ remotâ Endemii non amplius tales esse poterunt.

§. 2. Causæ vero in præcedaneo capite recensitæ non unius sunt generis, sed aliæ dependent ex inevitabili quadam necessitate, aliæ ab arbitrio humano & voluntate

cujuscunque libera. Vix evitari possunt, quæ climatis, aeris, aut soli culpa fiunt: ast ex errore diætæ, cibi potusque vitio, prava consuetudine vel conversatione quæ accidunt, minus difficulter declinantur.

§. 3. Quod si proinde malum aliquod cum ipso loco arctissime connexum sit ac inseparabile, unicum superest consilium, si fieri potest, ut locum mutemus: ubi hoc non licet, danda est opera, partim ut præservemus corpus ac defendamus ab injuriis externis, partim ut succurramus etiam strenuè, si jam jam mali quis habeat ex illato damno.

§. 4. Circa loci mutationem & hoc adjiciendum est, eam equidem non omnem ilico morbi curam absolvere, interim tamen eandem facilitate insigniter, aut ad minimum præservare hominem, ne porro à simili corripiatur malo. Circa præservationem autem & curationem reliquam adhuc & illud addo, me data opera in sequentibus non tradere singulorum morborum Prophylaxin aut Therapiam Methodicam, siquidem is labor alienissimus à mea intentione foret; sed in eo acquiescam, si adversus Morbum Endemicum, remedium simile vernaculum, præservativum, aut curativum, inibi vel natum vel usitatum saltem ac crebrius expertum invenero.

§. 5. In *Plica* igitur *Polonica*, irritò a) usu venæsectionis atque purgantium tandem remedium inventum, est indigenum in *Lycopodio* sive *Musco clavato*, hinc etiam *Plicaria* dicto. Nam & interne in potu ordinario, ut & externe in unguentis, vel capitis lotionè adhibitum, egregium præstitit auxilium. b) Huic nullatenus cedunt Mercurialia usque ad salivationem præscripta, quæ à *Fonseca*

a) *M. N. C. Dec. I. Ann. VI. Obs. 138.* b) *Dec. I. Ann. II. Obs. 52.*

seca c) primum commendata, postmodum à *Bernhard.* à *Berniz* reiterato experimento approbata fuerunt. *d)*

§. 6. Ubi *Oculorum Vitia* dominantur, ibi non minus circa præcautionem quam curam solliciti sunt homines. De *Melitæis Equitibus* constat, eos viridibus vitris sive perspicillis suos custodire oculos, *e)* ne à terræ candidioris nitore lædantur: & qui tempore hyberno inter nives iter faciunt, eodem modo se defendunt prætextis è nigro serico velaminibus, aut mitris lana caprina propendente exornatis. *f)* Nec leve sentiunt levamen, si aqua sæpius algida oculi laventur largiter, *g)* aut inter cibandum jecur *Lamiæ piscis* sumant, *h)* aut ejus liquorem oculis instillent. *i)*

§. 7. Adversus *Excrecentias in Facie pendulas*, non alio quidem opus est præsidio, nisi quod filo circumducto ligatura fiat, *k)* quotidie coarctanda magis, donec desiccantur denegato nutrimento, ac decidant; ita enim levi negotio tolluntur, paucos intra dies, etiam absque dolore, si modo nodus nectatur non nimis fortiter, sed pededentim.

§. 8. A *Strumis* autem optime præservantur corpora, si ab aquæ potu abstineant, siquidem notarunt in *Carinthia l)* opulentiores, & qui lautius victitant, potuque generosiore vini aut cerevisiæ utuntur, rarius eo malo infestari, quod alias incolis frequentissimum est, ita ut fere pro singulari ornamento corporis ab iis habeatur.

§. 9. Qui *Phthysin* metuunt, ubi à fuliginibus &

D 3

exha-

c) *Lib. I. Consult. I.* *d)* *M. N. C. alleg. l. Obs. 52.* *e)* *Theven. P. I. L. I. c. 5.* *f)* *Tavern. L. I. C. 2.* *g)* *Alpin. de Medicin. Egypt. L. I. c. 14.* *h)* *Piso L. II c. 3.* *i)* *Bontius L. II c. 16.* *k)* *Benz. in Americ. P. VI. p. 50.* *l)* *Ed. Brown. Itiner. in Suppl. I. Act. Erud. p. 34.*

exhalationibus acrioribus aer infectus est, optime sibi consulunt, si domicilium suum cum aura liberiore ac puriore permutent. Quamquam enim frustra id fiat, cum malum jam inveteratum sit, circa principium tamen, antequam profundiores radices morbus agat, non improbandum. Atque ideo nec miror, quod aliqui sepulchra potius quam sanitatem invenerint ruri, alii ad urbem confugerint tanquam ad Asylum, cum tamen instar Barathri à non paucis metuatur. *m*)

§. 10. Eodem pacto à *Pleuritide* se præservant Mexicani; dum enim à vento pulvis elevatur circa vesperam, nemo est, qui facile in publicum prodire ausit, nisi forte in villis ab ejusmodi tædio liberis degat. *n*) Sed qua ratione in Indiis curentur, post *suppuratam pleuritidem* qui *Empyici* fiunt, docet *Bontius*, *o*) scil. per Paracenthesin Thoracis, applicato prius inter quartam quintamque costam supra diaphragma cauterio, eductoque paulatim pure, donec ulcus mundatum rursus consolidandum sit.

§. 11. Si *Lien*, *Epar* aut *reliqua viscera* fuerint *obstructa*, nemo est, qui non confugiat ad *Aperientia*, inter quæ potissimum excellunt *Martialia*, ab Americanis quoque utiliter cum cortice Ligni *Gvajaci Brasiliensis* mixta. Obiter autem moneo, hunc corticem *Ibiraée* diversum esse ab eo, qui ad nos affertur, siquidem dulcis & aromaticus dicitur *Pisoni*, *p*) cum vulgaris sit amarus, & ingrati saporis, qualis ex *Hispania nova* cum ligno adducitur.

§. 12. Adversus *Tormina ventris*, *Choleramque* domestico præ cæteris medicamento utuntur Americani, *q*)
nempe

m) *Willis Ph. Rat. P. II. Sect. I. c. 6.* *n*) *Gottfried Hist. Antipod. P. III. p. 608.* *o*) *Hist. Nat. & Med. L. II. c. 13. & L. III. Obs. 5.* *p*) *Hist. Nat. & Med. L. II. c. 6. & L. IV. c. 18.* *q*) *Bont, H. N. & M. L. IV. c. 16.*

nempe pulvere Columbac. sive ligni Aloes ad ʒj. Indi ligno Colubrino, r) quorum aliàs remedium adversus dolores intestinorum vel simplices, vel cum Vomitu aut Diarrhoea conjunctos usitatissimum est, inurere calcaneum pedis beneficio styli candentis ferrei, qui pennæ anserinæ crassitiem habeat. s) Existimo autem hujus cauterii similem efficaciam esse quæ vesicatorii, v. g. in odontalgia vel cephalalgia brachio aut pone aures applicati, i. e. à dolore subitaneo ac magis exquisito, per artem excitato, divertitur naturam, atque ita non observari dolores alterius partis: t) interim materia peccans in corpore nec corrigitur, nec evacuatur debite.

§. 13. Meliori consilio egregioque cum fructu iidem utuntur Oryza in *Alvi fluxu & Dysenteria*, u) quatenus ab istiusmodi alimento medicamentofo Humorum Acrimonia intestinalis stimulanis temperatur. Si opus ut abundans educatur Bilis, recipiunt Rhabarbarum, abstergens primum, dein adstringens non ignobile. Neque vero credendum est, extractum vel infusum rhabarbari idem valere, quod pulvis solet, siquidem vis adstrictoria hoc pacto non conservatur legitime; atque ideo nec mirum est, si rhabarbarum in decocto tamarindorum infusum sæpe non proffit, sed & aliquando ægros in certam conjiciat perniciem. w)

§. 14. In *Calculo renum* aut *vesicæ* quamvis lapidem frangentia sibi vix quisquam promittere queat, dantur tamen, quæ illius incrementum inhibent, si modo ægrorum diæta vivendique ratio consuetata non reluctetur; tum enim natura ipsa paulatim minu-

it

r) *Garcias ab Orta L. I. c. 44.* s) *Thev. Itin. P. III. L. II. c. 10. Tavern. Itin. P. I. L. V. c. 15.* t) *Hippocr. Sect. II. Aphor. 46.* u) *Theven. loc. cit.* w) *Bontius L. II. c. 3.*

it propellitque hostem sibi molestum: Saltem de ligno Nephritico x) certum est per experientiam, ejus infulum quamvis insipidum sit, contra hunc affectum optimo cum successu fuisse propinatum frequentius, sed dolendum, rarissime genuinum haberi posse album, quod ex Hispania Nova petimus, sed plerumque substitui spurium obscurioris coloris ex Brasilia. y) Quid ergo circa magis Acris & Corrosiva solliciti sumus? cum & aquæ potus, sed purioris, in hoc passu sit utilissimus, qualem Niloticam expertus in seipso est *Prosperus Alpinus*. z)

§. 15. Quomodo *Herniis* mederi soleant, ubi vulgarissimæ sunt, satis exposuit *Thevenot*, nempe in *Sarcocele* tuto rescindi Tumorem p. n. testiculo adnatum: a) in *Hydrocele* facta saltem incisione levi, aquam educi omnem. b) Interea non negligitur usus internorum convenientium, c) Aperientium puta vel Desiccantium, in primis ubi Aqvosum Scroti Tumorem Hydrops universalis concomitatur: tum enim & Lac Camelorum locum habet, quod ad mensuram unam quotidie per tres septimanas potum, tanquam certissimum Hydropis Remedium deprædicat *Tavernier*. d)

§. 16. Aliàs Lactis etiam bubuli usus in *Arthritide* notissimus est, siquidem peculiarem ea de re tractatum inter cæteros edidit *Greiselinus*. e) Quid? quod plures existunt, ut verbis *Alpini* f) utar, qui vini usu omnino omissio, aquam frequentantes in potu, à Podagra aliisque multis morbis præservati sunt. Verum apud quamplurimos

x) *Monardus Hist. Simplic. cap. 27.* y) *describit hoc unà cum genuino Wormius in Mus. L. II. cap. 18.* z) *de Med. Ægypt. L. I. cap. 12. p. 21. b.* a) *Itin. P. II. L. I. c. 9.* b) *P. I. L. II. c. 80.* c) *Piso H. N. & M. L. II. c. 7.* d) *Itin. P. I. L. I. c. 11.* e) *Misc. N. C. Ann. I. Obs. 141.* f) *de Med. Ægypt. L. I. c. 12. p. 22.*

mos potior est ratio consuetudinis, quam sanitatis. De Moxæ Sinensis viribus in sedando *Podagra* dolore, *f*) jam nihil dicam; qui enim in locum ejus surrogare Gossypium nitratum ad imitationem *Hagendornii*, *g*) vel Ranunculi acris folia ex consilio *Dolei*, *b*) vel Funem igniarium voluerit, exemplo Turcarum; *i*) parum aberrabit à scopo, ex causis §. 12. dictis.

§. 17. Sed pedum tumor, qualis Indorum, ex prava conformatione natus, nullam admittit curam, imo nec postulat adeo, cum cætera sanus sit homo, ipsumque crus inter ambulandum ne quidem impediatur. *k*) Præservantur autem extrema contra vim frigoris beneficio integumentorum sufficientium ut notum est; accedente inprimis motu, unde admodum mihi arridet Grœnlandorum inventio, qui quotiescunque sedent, Cylindrum quendam ligneum sub pedibus indefinenter circumvolutant, ne, si quiescant membra, necentur. *l*)

§. 18. Optimum tamen est adversus Aeris injurias, si nihil obstet, procul discedere: nam & hoc svadendum in *Peste*, si aër veneno infectus sit, & quod in *Endemica Turcarum* potius quam *Epidemicâ* fieri solet. Et quandoquidem in Asia æstivo tempore inter Mansilum & Guratam Indorum ventus pestilens, *Samiel* dictus, spirat, *m*) non male agunt, qui periculum hinc imminens ut effugiant præ itinere terrestri, viam eligunt per fluctus etiam longiorem, sed magis tutam. Nam & eandem ob causam Hispani, quondam in America è Peru in regnum Chili per montes
E valles-

f) *Wilh. ten Rhyne Diss. de Arthritide p. 94. & passim.* *g*) *Cynobatologia L. II. c. 2. art. 5. p. 74.* *h*) *M. N. C. D. I. Ann. IX. Obs. 128.* *i*) *Theven. P. I. L. I. c. 20.* *k*) *Ind. Or. P. II. c. 15.* *l*) *Capel Descript. Septentr. P. II. c. 2.* *m*) *Theven. Itin. P. I. L. I. c. 12.*

vallesque profecti, n) hodie navibus per mare pacificum vehuntur, ne ab aere inibi lethifero, uti antehac sæpius factum, intereant.

§. 19. In Cura *Febrium Ardentium* non discrepant Indi à nostra medendi methodo; etenim si opus & venam fecant, & humores pravos evacuant, & temperant, & Soporifera denique adhibent. Sangvinem autem mittunt omni diei noctisve hora incisus venis, vel cucurbitulis corneis, præmissa scarificatione, applicatis. o) Evacuantur item Radice Ipecacuanhæ, Fructibus Anda, vel Ricini Americani majoris & minoris semine. Inprimis ad remedium quoddam Evporiston, ex aqua fontana, paucis saccharo, succoque limonum acerrimorum, ad consistentiam mellis inspissato confugiunt tanquam ad sacram anchoram, nec malè. Ubi vero vigiliæ perpetuæ dolorisque vehementia urgent, somnum conciliant nunc per interna, nunc per externa varii generis, Urucatu, Carduum littoralem. &c.

§. 20. Quæ *Acrimoniam Sanguinis Scorbaticam* corrigunt, varii sunt generis, siquidem alia videntur magis convenientia septentrionalibus, alia his, qui loca inhabitant calidiora. Illis usitatiora sunt Acria, p) Cochlearia,

n) *Acosta in America L. III. c. 9. & Linschott. Amer. Part. IX. L. III. c. 9.* o) *Piso H. N. & M. L. II. c. 1.* p) *Tales plantarum species in quacunque regione creavit Deus, quales hominibus & animalibus ibidem natis, temperatura convenirent, quod comperimentis sæpenumero probatum est, ita ut ex sola plantarum nascentium frequentia animadverti possit ferè, quibus morbis popularibus qualibet regio subiecta sit. Ita apud Danos, Frisios, Hollandosque, quibus Scorbutus frequens, istius quasi proprium medicamentum Cochlearia scil. copiosè provenit. Ger. Mercator in Atlant. Maj. fol. 21.*

ria, *q*) Nasturtium, Rad. Armoraciæ, & Amara simul, Trifolium fibrinum, *r*) & Beccabunga. Qui vero æquatori propiores sunt, rectius utuntur Acidis, Acetosa, *s*) succo Citri & Aurantiorum, prunis acidis, *t*) vel adstringentibus, quo nomine laudatur Herba Britannica *Plinio*, *u*) quam peculiari libro exposuit *Abrab. Muntingius*.

§. 21. Ubi *Lues Venerea* grassatur, ibi quoque remedia non desunt familiaria. Certe America potissimum in Hispania Nova Lignum fert Gvajacum, *a*) in Florida & Brasilia, Corticem, Lignum & Radicem Sassafras, *b*) in Honduras, Rad. Sarsaparillæ *c*) optimam: Asia & quidem ex regno Sinensi suggerit Rad. Chinæ *d*) nobiliorem, ex Coromandel Lignum fantalum rubrum, ex Insula Tymor fantalum flavum albumque. *e*) Quæ omnia medicamenta egregia nunc etiam in Africa *f*) & Europa notissima & usitatissima sunt ad curam illius pessimi affectus.

§. 22. Sicuti autem *Elephantiasis* à victu pravo communiter producitur, ita vicissim per Diætam laudabilem non parum corrigitur; inventum tamen adversus hanc alias pertinacissimam calamitatem remedium fuit, & quidem casu. *g*) Cum enim vipera forte in lagenam

E 2

vino

q) *Ind. Or. P. III. p. 211.* *r*) *Sim. Pauli in Quadrip. Botan. Class. II p. 157. & Class. III. p. 217.* *s*) *hanc utiliter misceri cum cochlearia egregia testatur Observatio Th. Bartholini. Act. Med. Vol. I. Obs. 9.* *t*) *Gottfried Hist. Ant. P. II. p. 393.* *u*) *Hist. Nat. L. XXV. c. 3.* *a*) *Nic. Monardus simpl. Medicam. Hist. cap. 20.* *b*) *Piso H. N. L. IV. c. 18.* *c*) *Alpinus de plantis Ægypti c. 43. & Veslingius in Observ. ad hoc caput p. 78.* *d*) *Christoph. Acosta Aromat. Libr. c. 29.* *e*) *Garcias Aborta Hist. Arom. L. I. c. 17.* *f*) *Aug. Cassiodor. in Descr. regn. Congo c. 7.* *g*) *Præter hoc exemplum adhuc alia vide in Galeni Isagoge cap. 12. de subfigurat. Schenckius L. VI. de Elephantias. Obs. I. Suctu linctuque serpen-*

vino plenam odorato illapsa esset, isque potus ab aliis pro venenato habitus, lepra correpto exhiberetur, factum est, ut paulo post tota cutis quasi crustacea secederet, ægerque restitueretur perfectè. Ab eo tempore nemo est, qui non viperis utatur, ad extinguendum hunc pessimum morbum. Ut nihil dicam de Radice Arboris Malabaricæ Moringæ, notissima Indis pro tali scopo. b)

§. 23. *Vermes sive Dracunculi*, quos in Gvinea *Ickon* appellant, quo pacto educantur è corpore, cum omnibus circumstantiis requisitis exposuit *O. Dapper*. i) Vix enim attingunt eos ante, quam se ipsos prodant, & prævia pustula exitum per cutem quærant, tum vero sensim extrahuntur, quotidie scil. quantum absque violentia licet, ligneo cuidam bacillo circumvolvendi, ne retroeant, donec toti egressi fuerint, ulcusque consolidari queat. Instrumenta huic rei commoda, vide in *Velschio* k)

§. 24. *Viperarum morsus* equidem olim sanabant aliter; erat enim in Hellesponto genus hominum, quos *Ophiogenes* vocabant, *serpentum ictus* contactu levare, manuque imposita extrahere Venena soliti, l) & in Africa gens *Psyllorum* virus è vulnere labiis exsurgentium. m) Hodie Lignum Colubrinum in Insula Ceylon varii generis colligitur pro Antidoto. n) In Diu autem Regni Gufurate in Asia lapis conficitur Cobra ex radicū cineribus ac certo cujusdam Terræ genere, o) qui virus omne vulneris, non modo

tum in Caverna dicta *La Grotta delli serpi curari Elephantiacos* refert *Jonston. de Serp. p. 6.* h) *Chr. a Costa de Arom. c. 35.* i) *Afric. p. 462.* k) *de Vena Medinensi Cap. 12. p. 310.* l) *Plinius Hist. Nat. L. VII. c. 2.* m) *Cornel. Celsus L. 5. c. 27.* n) *in horto Malabarico delineatum Part. VIII. Tab. 24. p. 47.* & à *Garcia Aborta Aromat. Hist. L. I. c. 44.* o) Terra ejusmodi venenis adversa creditur *Hibernia*, quâ etiam conspersi

enda veniunt, ne scintillula hæc insuper habita in longe
majorem flammam excrescat. γ)

§. 28. Hæc sunt L. B. quæ in medium proferre hac
occasione volui, ea ut in meliorem partem interpretari
velis, est quod obnixè rogitò. DEO autem T. O. M. hu-
millimas decerno gratias pro hæctenus clementer conces-
sis viribus. Benedicat idem Divinum Numen porro studiis
meis factisque in sui Sanctissimi Nominis Gloriam!

T A N T U M.

γ) *Piso H. N. L. V. c. 12.*

Ἄγτοκασίγνητε Φρεσὶ δάης μῆτιν ἐπειή,
Καὶ σπασθὴ πινυτήν τε Ἰπιφροσύνῳ τ' ἐνόη-
σας,

Ἦδ' ἐπεὶ ἀλλοδαπὰς Φθόγγας, γλώσσας τ' ἐδι-
δάχθης,

Ἐξ ἧς παιδνός τυ νέῳ τ' ἐτι νήπια εἰδώς,
Ἰσάτιον μαθέμεν μάλα τοι Φρεσὶν ἔυαδὲ γνῶ-
σιν

Κεῖνῳ, τήν τε πάλαι καλῶς ἔγνωκε Μαχάων,
Φῶς, Ἀσκληπιῶ υἱός, ἀμύμονος ἱητῆρος,

Καὶ Ποδαλείου, Ἴω ποικράτης ἠδὲ Γαληνός,

Ἦδ' ἄλλοι πάμπολλοὶ ἐτι προφερέσατο ἀνδρῶν.

Καὶ ἡ μάθησ, ταύτῳ εἰς ἡμέραν, εἰνὶ ἐκείνῃ,

Ἦ μὲν ἐνωπιδίως τε ἀειφροσδέως τε διδάσκει

Ἦδε Φίλη σπασθὴ, τῷ ἰδρείῃσι νόοιο

Εὖ καὶ ἐπισαρμύως ἐτέλεσας πρὸ φροσι θυμῶ;

Καὶ

Καὶ νῦν ἀνδράσιν ἢ πινυτοῖς πύκα τε Φρονέουσιν
'Ἦδ' εἰς γιγνώσκειν καὶ ἐτάζειν ἐγτυαλίζεις.
Μείλιχ' Ἀθάναι' δῶν' ἰν' ἀνάκρισις αὐτῆ
Σοὶ ἱμῶν κῦδος τε καὶ ἄσπετον αἶνον ὀπάζοι
Μνημοσύνη θ' ἵνα τ' ἦσι καὶ ἐσομύθοισι αἰοιδῆ,
Καὶ μὴ αἰσῶθει, ἀτὰρ μῦθοι ἡμᾶτα πάντα,
'Ὡς εἰ ἀνηλείπῃσι τύποις γεγραμμένον εἴη.
'Ἡμετέρῃς δ' Ἰκεῦσ' αἰδοίοις, καὶ ὄχ' ἀρίστοις,
'Ἀθάναι' τὰς δὴλὰ μὲν ζωοῖσι φυλάσσει
Μακρὴν θ' οἷς αἰῶν', ἔπι τ' ἡμασιν ἡμᾶτα θέσει,
'Ἡμῶν εὐφροσύνη γλυκερὴ ἰδὲ χάρμα γένοιτο,
Γηθήσαι δέ τε θυμὸς ἐνὶ σήθεσσιν ἰανθείς.
Καὶ ἰκνέμεν' αὐτίκ' ὑπότροπ' οἴκαδ' ἄνεστος,
Δηλὰ λυποπλαγχθεὶς τηλῆς τ' ἀπὸ πατρίδος αἴης,
Μητρὸς σῆς ἀγαπητῆς πατράσιν ἀμφοτέρῃσιν,
Εἰνὶ Μαχαονίῃ τέχνη δύνη ἰσοφαρίζειν,
Πολλοῖς καὶ πλεῖστοις ζωγρῆς κεκαφηότα θυμὸν
Τὰς δ' ἰσησάμενός σφιν ἀδουκέα πότμον ἀμύνων
Μὴ ἄλλως σφέας, ὥκα τέλ' ἰθανάτιο κίχθει,
'Ἀλλὰ γένοιτο αἰεὶ μάλλον νέσοιο ἐρωή,
'Ἦδ' ἐδύναν' δὴλὰ Φίλης αἰῶν' ἐπαυρεῖν,
Καὶ ἀγαθὸν ζῶειν βίοτον θαλίῃ ἐνὶ πολλῇ.
Καὶ ἔτω σε μάλιστ' ἀνθρώποι ἀπαντες
'Ἡμῶν νώνυμοι, τοῖσιν γέν' ἐστὶν ἀφαιρὸν,
'Ἦδ' ὅσοι κλειτῆς χρεῆς τε καὶ αἵματός εἰσι
'Ἀμφοτέρῃ τ' ἀναμίξ' ἀφνειοί τ' ἠδὲ πενιχροί.
Καὶ

Καὶ ἔυ σοι Φρογνέοντες ἀεὶ ἔτως ἐρέωσι
Τῶδε ΦιλοΦροσύνη, χάρις Ἀθανάτοιο τ' ὀπηδοῖ,
Τῶδ' ἐνὶ ἐνόματι κράτει δέ τε Ἀθανάτοιο,
Ἵουρανον ὃς ποίησεν, ἰδὲ χθόνα περλυβότειραν,
Ἐυχόμεθ' εἰρήνῃω τε καὶ ὄλβια πάντα γηέως
Τὸν δ' Ἰ Φυλάσῃ Ἀναξ ἢ ἐνθ' ἢ ἐνθα κιόντα,
Εἴ τε περ ἐξέλθῃ, εἴτ' ἐν ποθὲν οἴκαδ' ἵκηθ'.
Ἦδὲ σὸν ἀνευῆτες κῦδ' ὅ τε καὶ ἐνομα ἐσθλὸν
Καὶ νῦν, καὶ μελέπειρα διαμπερές ἤματα πάντα,
Ἦ καὶ αἰοίδιμον ἦσι καὶ ἐσομένοισι πυθέσθαι,
Οἱ τόδ' ἐπειτ' ἐρέσσι καὶ ἀνδράσιν ὀψιγόνοισιν,
Ἵψιγόνοι δ' ἐτέρησι, καὶ ὀψιγόνων ἔτι παῖδες,
Καὶ παῖδες παίδων τοί κεν μελόπιπτε γένωνθ'.
Πάσῃσιν γηεῆσι διαμπερές, εἰσόκ' ἔησιν
Ἦ Ἡέλι' ὅ Φαέθων τε, σελήνη τε πλήθυσσα.

Fratri κασιγνήτῳ & longe amantissimo
gratulabundus pangeb.

Jenæ

Elias Jacobus Veielius,
Phil. Stud.

☉) ο (☉

FACULTATIS MEDICÆ
IN
ACADEMIA LIPSIENSI

p. t.

Pro-Cancellarius,

D. JOHANNES Bohn/

Therap. Prof. Publ.

L. S. D.

FACULTATIS MEDICAE
IN
ACADEMIA LIPSIENSIS
P. I.
Pro-Cancellarius
D. JOHANNES BLOM
Therap. et Publ.
A. S. D.

Atmosphæram Valetudi-
nem nostram diversimodè mode-
rari, i. e. sanitati modò prospicere,
modò variis Affectuum præterna-
turalium generibus occasione exi-
stere, res ipsa loquitur, nec ullum
mihi, qui Experientiæ huic subscri-

bo, litem de hoc asserto motum confido. Imprimis
verò evidens hoc est in Morbis communibus, sive Ver-
naculi, sive Populares vel Epidemici fuerint: utpote
quos Aër circumfluens frequentius producit ac fovet,
enormiter exaltat, aliquando etiam ad remissio-
rem usque gradum temperat. Et quidem cuncta hæc præ-
stat per diversam suam habitudinem ad corpus no-
strum; i. e. qua hujus fluida imprimis afficit atque im-
mutat: quamvis in relatione hac specialius & à priore
determinanda non leves interdum à Doctoribus, ma-
gnæ alias eruditionis ac peritiæ, committi errores, in
propatulo sit, ac, si Instituti ratio hoc ferret aut conce-
deret, infinitis casibus evincerem. Loco plurimum in
præsentiarum mihi sit dogma diversorum Loimogra-
phorum, Antiquorum non minus ac nostri ævi, *Ferne-
lii* v. g. *Foresti*, *Ful. Palmarii*, *H. Saxonia*, *Querceta-
ni*, *Sennerti*, *Diemerbræckii*, *Hodgesii* & *Thomsoni*, qui

in causis Pestilentiaë recensendis aëris venenositatem seu fluidi hujus venenum substantiale omnium frequentissimam & tantum non solitariam accusant: qualia etiam inquinamenta deleteria ut ipsi detergant, non tantum in viis publicis ignes luculentos ac lustricos accendere jubent, sed ædes quoque & earum cubicula totidem suffimigiis acetive adspersionibus expiare, magno conatu allaborant, qui prophylaxi pestis tradendæ operam navarunt. Quorum tamen argumenta satis tenera, utut præjudiciis firmendis hæctenus sufficientia, vix reprimere possunt, quæ contra idem dogma penes me concepi, dubia, aut concitarunt potius nonnulla Amstelodamensis, Noviomagensis, Londinensis & Nostratis nuperæ Pestis phænomena: quæ publice exponere eò minus vereor, quod *Mercurialem* ac *Platerum* jamdum de hac Scholarum sententia ambigere observem; quamvis horum dubitandi rationes per omnia haud meas faciam, aut illis solis vix innitar.

In ipso autem limine præmonco, me minime ad stipulari *Hippocrati*, nec cæteris, qui veræ pestis causam solitariam aëris anomalam sibi cupiunt. Quatenus, ut ejusmodi observationum taceam, quibus constat, Londini, Amstelodami ac in aliis civitatibus vastioribus atque populosioribus Pestem nonnunquam contingere haud epidemicam, sed sporadicam tantum, & ex tot incolorum millibus vix unum alterumve intra annum corripientem. Qualeque aliquando in pago
quc-

quodam Geldriæ, Bommel dicto, testatur *Diemerbrœck de Peste obs. 120.* ubi perhibet, quendam Mense Anni 1638. Augusti ubi tota aliàs Geldria hujus malignara, hac lue correptum fuisse, cum diversis carbunculis, adeò contagiosis atque perniciosis, ut non tantum ægrum brevi è vivis sustulerit, sed ipsum Autorem, tanquam Medicum illius curam gerentem, simili labe affecerit. Pestis epidemicæ principium frequentius à solo contagio hujusque satis evidente ratione seu influxu dependet, & per solum hoc aliquandiu in principio, annuentibus etiam illis, qui thesin Scholarum propugnant, ad plures propagatur. Quod si pro in Experientia prolixior evincit, primordia & radicem pestis sub contagio latitare, ita ut hoc, ex duabus v. g. ædibus emanans, quinque vel sex aliis contaminandis sufficiat: quid impedit, quominus lex hæ earumve inhabitatores horumque utensilia duodecim, quindecim vel pluribus aliis familiis propaginem Loimicam, rapido satis motu, concedere queant, sicque continua quasi serie, sine ullo aëris vel alterius rei virulentæ interven- ta, traducatur per maximam urbis partem dira Lues. Quorum illud ne gratis edisserere videar, provoco ad *Johannem Castellum de Peste* asserentem, quod ejus seminaria citra aëris vitium provenire queant, & exemplo pestis, Augustanis Anno 1607. funestæ, hoc confir- mantem. Provoco ad Pestilentia, Amstelodamo aliisque Bataviæ civitatibus Anno 1664. exitiosæ, pri- mordia clandestina, qualia non tantum ipsemet, Lug-

duni Batavorum, Studiorum gratia tunc commoratus, hincque ad Civitatem illam interdum excurrens, mihi relata recordor, sed ab iis, qui de Morbo hoc commentati fuerunt, commemorata legimus. Scilicet illam fato hoc irrepsisse, quod sub declinatione Anni 1663. naves quædam ex Smyrna & Algeria, quibus in locis pestis tunc immaniter grassabatur, gossypio inter alias merces onustæ intra urbem hanc imprudentiùs admittæ fuerint, quali merce pariter, custode fomitis pestiferi fidelissimo, ac ab advenis simul peregrinis, inquinamento hoc contaminatis, malum primo paucis ædibus tantum ac hospitibus, hinc toti Civitati, illatum fuit. Provoco itidem ad Pestis Londinensis ultimæ originem, explicatæ similem, qualem *Hodges*, ubi historiam ejus tradit, amplissima testimoniorum autoritate confirmatus, ex Hollandio trajectitiam asserere non dubitat, mercibus nempe & sub harum tegmine Contagio, ex provincia illa, in qua anno proximè elapso stragem adeò ingentem ediderat, advectis. Et quem fugit Dresdensium ac quod Nos cum illis commune Anno 1630. experiebamur, fatum funestum satis? quale pariter Aëris nec putredini, nec virulentia, nec impuritati ulli, sed mero contagio hujusque fomitibus illos ac nos debere, in vulgus innotescit & ex certissimis indiciis atque relationibus reminiscimur. Ac si denique Cayri, teste *Pr. Alpino 1. de Medic. Ægypt. cap. 15.* pestis fere perpetua observatur, & quidem non ob pra-

vas exhalationes aërem intoxicantes, sed potius ob contagium, quod non tantum incolæ illius sibi mutuo inspirant, sed forinsecus quoque, ex Syria, Græcia & Barbaria aliisque locis, pestis tyrannidi frequentius expositis, recipiunt. Quibus accedit remedium illud suspensivum seu prophylacticum politicum, quo nimirum peste infecti statim extra urbes ad Nosocomia similiaque loca remotiora deferuntur, eorum ædes occluduntur sicque illi ab amicorum sanorum consortio ac frequentatione secluduntur, quod sub justo & congruo moderamine Reipublicæ proficuum maximè observatur, contagii nempe pestilentialis disseminationem latiore inhihens ac non rarò omnimodè extinguens: cujus nihilominus adornatio atque usus omnimode frustraneus foret, si aërem semper ac imprimis illius fomitem nobis persuaderemus. Unde quamvis ejusmodi contagium tractu temporis, si ex scintilla exigua in luculentam ac depopulantem magis exardescat flammam, atmosphæram cujuslibet domus privatam, hinc plateæ, vicus ac urbis forsân aliquando totius, adeoque tandem communem magis, occulto pestilentiæ seminario inquinare prompte concedam, & proin aërem aptissimum miasmatum pestilentialium fomitem evadere palam sit, quo mediante non minus, ac per morbo hoc infectos, horum vestimenta supellectilia ve, exitium hoc particulare & uni alterive duntaxat familiæ domesticum se latius & ad vicinos atque concives

expandat: aliquod nihilominus venenum seu atomos
nostro corpori tota naturâ hostiles seu pestiferos in to-
to aëris ambitu seu atmosphæra civitatis aut provin-
ciæ communi, sive in hac generatum, sive à cœlo aut
terra immissum atque exceptum, tanquam causam
pestis primitivam & radicalem ut ideo concipiamus vel
admittamus nihil urget; sed probabile fit, morbum il-
lum hujusque rabiem à singulorum potius contagio,
minime à communi aëris vitalis labe, pendere. Licet
nec illud inficiat unam hujus fluidi ambientis diatesin
altera huic singulorum contagio excipiendo, fovendo
& explicando, seu intendendo aut determinando aptio-
rem existere, aliam contra & propitiorem cœli faciem
illud compescere vel omnimode extingvere: ut sub
aëre fervidiore aut tepidiore simulque uliginoso hujus
ferocia exacerbescat, sub rigoribus hybernis utpluri-
mum remittat ac evanescat; perinde ac sub tempestate
humidiore pulvis pyrius aut quodlibet fomitis igniarii
genus scintillam ex silice excussam non facile excipiunt,
& pestis Cairi Ægyptiorum, utcunque in principio val-
de sæviat, sub Nili inundatione tamen disparet, recru-
descit ejusdem aquis refluentibus. Quod quidem in
peste moderanda directorium ab illa sui textura aër ha-
bet, qua aliàs vitalitati nostræ præest, eam perpetuat,
aliquando etiam præcipiti satis impetu huic turbas mo-
vet, imò obicem lethiferum ponit.

Iplum E. aërem, nisi in quantum à peste decum-
ben-

bentibus vel immediate, vel mediatè, inficitur, & pestifer evadit, cædis hujus in fontem declararem, quod primò sine ejus notabili vitio & sub cœli statu salubri maxime, à solo contagio immediate concitetur morbus hic popularis, propagetur etiam per hoc evidenter, prout prolixius jamdum declaravi: secundo nulla suppetat ratio, per quam hujus veneni seminarium universale, per aërem hinc inde dispersum, non statim sub primo exordio impetuosius in plures civitatis aut regionis incolas debachetur, sed hæc vel illa tantum individua & minorem civium partem rapiat. Neque enim solvunt hoc argumentum, quibus suum dogma de virulentia aëris primordiali confirmare contendunt hujus Assertores: quasi atmosphæra non æqualiter ac quoad singulas sui partes contaminata sit, nec cuncta subjecta æque invadere aut subigere queat, ob idiosyncrasiam nempe eorum peculiarem & individuale robur renitendi his præ illis potentius, i. e. juxtà Hippocratem, *non eadem omnibus sint commoda atque incommoda*. Quippe eo ipso, quo fermentativum & sui admodum multiplicativum toxicum hoc aëreum concipiunt, atque ex numero ægrorum & obeuntium crescente cæteris paribus non adeò absurde inferunt: ambiguum manet, cur non majus aëris expansum, sed partes saltem exiliores ac rariores seu dissitæ magis, deleterium hoc fermentum recipiant, i. e. cur inquinamenta illa, per fluidum adeo tenue & nunquam quietum lata,

tantas hujus intercapedines vacuas & indemnes relinquant, proin non plures in aëre degentes, ac frequentius penes nos fit, afficiant. Multo minus subjectorum seu corporum disparitas veneni atmosphærici, si datur, ingruentiam declinabit, aut admittet: quod venenorum violentiorum hæctenus notorum universalis maxime observetur æt vitas, quam fœmina non minus, ac mas, robustus ac infirmus, sanus ac valetudinarius, pituitosus pariter ac biliosus admittunt, nemoque, cujus interiora illa subeunt, ab hac immunis erit, sed quamvis non omnimode eadem, similia tamen, symptomata, eaque atrocissima & ut plurimum lethalia, experietur quilibet, i.e. Napello, Aconito, Arsenico, Mercurio sublimato similibusque intoxicatus, cujuscunque texturæ & constitutionis, enormiter conturbabitur, si non interficietur. Atque hoc quia eorum præstant singula in minore quantitate, neque in ullius corpore sibi contrarium offendunt: precarium latis videtur effugium, quo communiter utuntur pro seminarii pestilentis aërei, quod fingunt, universalis in omnes, aut plures ad minimum, ferocia delinienda. Adeo ut *Diemerbræck*, dum *l. 1. cap. 4.* sphæra pestilentialis, Noviomagensibus fatalis, amplitudinem, per quam quosvis indiscriminatim adoriebatur lues, ab æquali magis ejusdem loci aëris, sive ædium infectarum, sive liberioris & publici, infectione derivat, sui immemor videtur, quod in *ejusdem capituli annot. 1.* Aves & Canes

domesticos præ reliquis, ejusdem alteriusve generis brutis, malum hoc cum Dominis suis commune sustinuisse dixerat.

Prolixius argumento huic immorari vetat prima ejusdem occasio, quam suppeditabat *Vir Juvenis Nobilissimus atque Clarissimus*, DN. SAMUEL VEIEL, Ulmenfis, per Dissertationem Inauguralem, *de Morbis Endemiis* conscriptam, de morbis nempe, quorum causa frequentior & principalis maximè Aëris conditio morbifica æstimatur. Idem hic est, qui postquam in Gymnasio patrio, sub cura & industria Virorum eruditissimorum, animum per literas humaniores ac artes liberales ad sublimioris generis Studia præparaverat, ad Philyream nostram se recipiens, in hac Artis Medicæ fundamentis addiscendis indefessam, per aliquot annos navavit, & in Academia Lugdunensi pariter atque Ultrajectina magis magisque excoluit operam. Atque hoc quidem, sub Benedictione Divina cum ejusmodi fructu, ut elapso anno profectus suos theoreticos in tentamine, ut vocant, pro *Baccalaureatu* nobis abundè comprobaverit, superioribus verò mensibus practico quoque seu rigoroso Examine perquam modestè se stiterit. In quo cum pariter Studiorum suorum quam accuratam rationem reddiderit, eorum præmium ac testimonium, quod petiit, *Licentiam* nempe, suo tempore *Gradum Doctoris* assumendi, Gratiolissima Nostra decrevit Facultas, *Craftina die hora undecima*, postquam modò indigitatas theses ex Cathedra

publica defenderit, in *Auditorio Philosophico Majore*,
exhibendum, & quidem me interprete, cui ad submis-
sam Facultatis denominationem à *Reverendissi-*
mo, Serenissimo atque Celsissimo Prin-

cipe ac Domino, DOMINO

CHRISTIANO,

Duce Saxoniae, Juliae, Cliviae, Monti-
um, Angriae & Westphaliae, Postula-
to Administratore Episcopatus Mar-
tisburgensis, Landgravio Thuringiae,
Marchione Misniae & utriusque Lu-
fatiae, &c. &c. Cancellario No-

strae Academiae perpetuo & unico,
Domino Nostro Clementissimo, Procancel-
larii munus ad hunc Actum demandatum fuit. Cui

Panegyri ut Magnificus Academiae Rector, Utriusque
Reipublicae Moderatores & qui Nostris ac Domini
Candidati studiis favent, intersint, sicque Affectum No-
bis suum declarent, quam officiosissime rogo, pro hoc
favoris genere, redhostimenti loco, à me & Facultate
Nostra, perinde ac à Nobilissimo Domino Candidato,
certo sibi pollicentes ad quamvis occasionem Officia
ac Studia paratissima. P. P. Lipsiae. di. 7. Junii 1694.